

Croatia XX (1989) — 31/32 Zagreb

Izvorni znanstveni članak

Nedjeljko Fabrio

KAKO TRČATI U HABITU KANONIKA?

**(U povodu 100-te obljetnice smrti Adolfa Vebera
Tkalčevića)**

UDK 886.2—3

Autor nizom primjera što su uzeti iz pripovjedačkog djela kanonika Adolfa Vebera Tkalčevića (1825—1889) dokazuje da je strogo pridržavanje moralke sputavalo umjetnikov mogući i djelimice snažno izraženi artizam.

Da je kojim slučajem Adolfo Veber Tkalčević (Bakar, 1825. — Zagreb, 1889) bio lakoatletičar, njegova bi disciplina zacijelo bila 110 m s preponama. U njega, naime, nema kondicije za dugopru-gaške književne oblike, nego je on tipičan pisac eksplozivnog star-ta i brzo dohvatljivog cilja, a za prepone se odlučio istog onog trenutka kad je u književnu trku ušao u za nj sputavajućem habitu kanonika.

Asketika nas uči da nadnaravni život ima svoje vlastite, uvi-jek nadnaravne, izvore (a to je milost), ciljeve (a to je Bog), sred-stva (a to su Objava i sakramenti) i zakone (a to su kršćanstvo i moral). Tko čita našeg Adolfa taj će u svakom njegovom književnom spisu naći potvrdu življenja nadnaravnog života. Međutim, zato što te prepone može preskočiti jedino onaj umjetnik koji će ih transfigurirati, koji će ih dakle uzdići i prenijeti u transcendent-nost (kako uči suvremena dogradnja tomističke estetike), a što Veberu Tkalčeviću nije pošlo za rukom, to on nije postao umjetni-kom riječi, nego je bio i ostao književnim radnikom. Ono malo što se u njega dogodilo od artizma, nije plod niti već spomenute transfiguracije nabožnog (na čemu u nas inzistira u svojim spisi-ma tomista Rajmund Kupareo), niti možebiti plod suprotstavlja-nja načelima kršćanskog savršenstva (kao u slučaju Adolfova vrš-njaka Baudelairea), nego je to žalibože stvar puke slučajnosti.

Bio je na samom kraju književne karijere kad je objelodanio programatski tekst *Ukus* (1882), u kome čitamo i ovo:

»Dva imadu vida pod kojima se mogu umjetnost i ukus raz-matrati: idealistički i realistički«. Ali, niti jedan niti drugi »nisu zadovoljili čudi ljudske (...) Teži čovjek i za nečim uzvišenijim, duhovnim ter kako ga sama narav vodi da spoznaje bogove ili Boga, tako ga i umjetnine moraju dizati do neke misli i uzvišenijega ci-lja. Sam vijenac češnjaka, ma kako plastički i savršeno naslikan; sama kupica, makar se u njoj zbilja iskrilo vino, ostavlja ga hlad-na i nezadovoljna, pitajući on vazda po svojoj naravi: *Pa što odat-le?* Al objesi vijenac češnjaka o stijenu siromašne sobice, metni na stol koricu kruha i na tanjir malo soli, podaj čašu vina u ruke muža, koji je posred vesele obitelji blaženim okom motri: onda misao o čednom zadovoljstvu siromašne porodice daje onom češ-njaku i onoj čaši vina pravu umjetničku vrijednost, kojom se čo-vjek razblažuje. Dakle, umjetnost ako hoće da potpunoma zado-volji čovjeka, mora narav (a za Vebera Tkalčevića narav je jednom nebo, drugi put narod, i tako redom, op. N. F.) krasoćutno idea-lizovati (...).«

Pa dalje: »Drevne su Grkinje i Rimljanke, a te su nikle iz po-sve uglađenih narodah, držale da je najkrasnije žensko odijelo koje voljko i savorito pada niz tijelo do tla; a danas se lijepom smatra oprava koja u pasu prežmiče tijelo poput ose i podvezima ističe

i one strane koje bi se samo naslućivati smjele (...)«. Zato se i ljuti na Bećanke »što slušaju bez stida Don Juana i njegove sramote. Je li to prava krasoćut i ukus?«.

Metrom *krasnoćutnog idealiziranja* mjeri on i kazališnu umjetnost: »Kazalište bi nepodopštine trebalo tako iznašati na vidjelo, da odrasli ljudi upravo zamrze na nje (na nepodopštine, op. N. F.). Inače postaje kazalište školom pokvarenosti«.

Na kraju, Adolfo Veber Tkalčević piše:

»Narodno polje leži neobjelano (...) Što da radi duh našeg naroda u toj pustoši? (...) Pisati knjige! Knjige neka nam kao iz neba cure. Svatko tko ćuti u sebi snage, zasuci rukave pa škripi perom! (...) Pišimo, braćo draga, pišimo neumorno, rasplamtimo srce našim krasoticam, a one će nas nagrađivati biserom i dragim kamenjem, porodom milim, temeljem hramu naše narodnosti«.

Program je, dakle, jasan, još uvijek ilirski, iako je već blizu kraj stoljeća. Ali to je zato jer je Veber Tkalčević od onih duhova koji se ne mijenjaju, koji ne evoluiraju u svojim stavovima. Uostalom, do Kranjčevićevih sumnji u ideale morat će proteći još punih dvanaest godina (*Mojsije* je iz 1893).

Potpisavši svih devet knjiga svojih sabranih djela kao »kanonik zagrebački«, Adolfo Veber Tkalčević u svom je književnom radu zorno svjedočio nauk asketike po kome se »zakon vrhunaravnog života nalazi u objavljenoj volji Božjoj, a svjetlo mu daje krepost vjere« (*Živan Bezić*).

Tako u članku *Najnoviji pojavi našega pjesništva* (1865) čitamo:

»Pjesnik *Zulejme* Kovačević nije zadovoljan da se dvoje grli i cjeluje već se moraju i za grudi, dojke ili sise dirati (...) Po njem se ne rone samo suze niz lice, već i padaju u žljeb među dojke. Takove se slike protivne pravomu pojmu krasote, koja mora biti čedna, stidna, moralna (...)«

U epistolarnoj prozi *S vidikovca* (1869), u 2. pismu pod nazivom *Platonska ljubav*, za nj bilo kakav govor tijela jest »slama pokraj iskre«, pa piše:

»Zašto ne bi, viču nuditelji platonske ljubavi, zašto ne bi djevojke drugovale s mladićima? Ta to biva bez ikakve zle nakane, samo od prijateljstva, kano što braća među sobom opće. Nemaš ništa proti tomu, ali ta se bratinska ljubav pomalo ugrije ter se obadvoje uslobodi. Što je napokon zla, ako si pobratimi i posestri-ne stisnu kadšto ruku; a tko će namah viknuti na cjelov u nedužnosti? — Ali oganj se taj sve to većma razgara, a krepost slabi ter ne može odoljeti navali: duh je jak, ali put slaba, pa napokon treba pasti (...) Djevojka je slična pupoljku: pelud na listićih njegovih slika je djevičanstva. Što se više prstah dodirne listićah,

pupoljak sve to više gubi cijenu, dok se napokon ne pretvori uvelom ružom, koju svatko na stran baca.«

U tekstu *Petar Preradović (1874)*, Adolfo Veber Tkalčević prekorava Preradovića što se bavio spiritizmom, pa kaže:

»On (Preradović, op. N. F.) nije bolan promislio da se tim naukom potkapa moralnost u ljudih, koji bi se tim načinom osvjeđčili da ih za grijehе koje su na ovom svijetu počinili, osim časovitih neprilikah, ne čeka vječna kazna.«

Primjera imade na pretek, ali je pitanje uvijek jedno te isto: kako trčati u habitu kanonika?

Međutim, dogodi se, pokatkad, da naš Adolfo ipak postaje umjetnikom riječi.

Na planu tematskom, živodajno mjesto njegova pripovjedaštva jest grad Bakar, koji je nota bene u Vebera Tkalčevića umjetnički fiksiran već 1847. godine kad je, u *Kratkom opisu duga puta*, zabilježio i ovu rečenicu: »Po noći je Bakar veoma lijepo vidjeti. Čarobna ga svjetlost obastire, kao da iz zemlje vrije«. Pa ipak, kao pjesnik Bakra proslavio se Adolfo Veber Tkalčević tek 1870. godine pripovijetkom *Nadala Bakarka*, u kojoj maločas citirana rečenica doživljava svoju punu artistsku preobrazbu, i glasi ovako:

»Bijaše okolo polovice prosinca u jedanaest satih noći. Nebo poput stakla, na koje se posadio mjesec da izdajničkim svojim svjetlom rasvijetli sve zakutke spavajućega grada. S mjesecom se zaortačilo i more, koje množeći mjesečevo svjetlo u milijune novih svjetalah, svom jih snagom baca na bijelo kamenje, ter se od novih milijunah odbijenih odanle svjetalah vidi u Bakru usred noći kano usred dana«.

Ono što u *Nadali Bakarki* čitamo kao priču, nalazi se također već fiksirano u *Kratkom opisu duga puta*. Naime, u tom tekstu iz, ponovimo, 1847. godine ovako se sudi Bakru:

»Bakar, kako i svaki mali gradić, pun je vuhvenstva i spleta-kah, kojim se ne može ukloniti ni najvještiji poznavalac ljudske ćudi. Poznavajući dobro duh Bakranah, sjedio sam ponajviše kod kuće i samo katkada posjetio svoga prijatelja i dobročinitelja g. V. K.«.

U odnosu na *Nadalu Bakarku* ništa se neće izmijeniti ni godine 1875, kad će u prozi *Bakar* zapisati:

»Ženske su u Bakru vjerne supruge, ter premda jim muževah neima po više godinah kod kuće, malo se čuje za bračne izgrede. Ljube muža i djecu, ter se za nju posve žrtvuju, do skrajnosti.«

Bakru dugujemo još i danas žive dijalektalne stranice u »rtici iz bakarskog života« pod (pikarskim!) nazivom *Avelina Bakarina ljuvezne zgode i nezgode* (1855), a vjerojatno i zanimljiv pomorski leksik u *Paskvi* (1874).

Ali, uz onu mjesečinu u Bakru, dogodile su se Adolfu Veberu Tkalčeviću, primjerice u *Avelinu Bakraninu*, i ove rečenice (dok četvorka mladića veslaju); »Mišice se nadmu, hoće da puknu; vesla se previjaju kano zmija, a pred lađicom se praši biserna magla«; odnosno (u prizoru plesa): »Ljubica prelazi kako lopta iz ruku u ruke«. A pak u *Zagrepkinji*, kad se preljubnica prvi put cjepliva: »Časak se je samo sastala vatra s vatrom da joj plam rastopi već ionako raspaljena srca«, odnosno sentenca u istoj prozi kad neženja snubi suprugu njegovu prijatelja: »Mudar je onaj tko zna upotrijebiti svaku priliku, jer dok je mesa bude i pasah«.

Kao kuriozum, spomenimo da Veber Tkalčević, čak četrdeset godina prije Miroslava Krleže, i jednako u pristupu košmarno!, uvodi u hrvatsku književnost motiv Kraljevskog sajma u starom Zagrebu: *Dobrotvor djački* Adolfa Vebera Tkalčevića je, naime, iz godine 1879, a Krležino *Kraljevo* iz 1918!

Bilo kako bilo, u slučaju ovoga našeg pripovjedača mi žalibože moramo i započeti i završiti s njegovom neprevladanom, nažalost netranscendiranom moralkom kao preponom koju nije preskočio. To je bilo jasno već 1855. godine u predrealističkoj noveli *Zagrepkinja* (kad mu se moralka još možda i mogla oprostiti), u kojoj noveli baš moralka diktira smrt Vinka, odnosno smrt Vinkove supruge Milice, jednako kao što diktira uistinu asketsku odluku Nadale u finalu *Nadale Bakarke*, odnosno kao što grubo diktira smrt junakinje novele *Paskva* (1874). I ona je, naime, ljubila samo jednoga muškarca, ali kad je — od ovoga zanemarena — pokušala svoju sreću ostvariti udajom za drugog, dogodilo se da se onaj prvi predomislio i vratio, no za junakinju sve je već kasno, jer ona mora biti kažnjena za samu pomisao da pođe ne za prvoga već za drugoga muškarca koji joj se nudi. Ona, naime, mora biti kažnjena zato što nije bila skrušena pa, iako seksualno nevina, umire u svadbenom zagrljaju!

Na samom završetku pripovijetke *Božićno zvonce* (1886), što će reći na samom kraju života, Adolfo Veber Tkalčević kazat će doslovce: »Bog spasava ljude koji se skrušeni uzdaju u njega«.

Tako je krug definitivno, i po Adolfa sudbonosno, zatvoren.

ZUSAMMENFASSUNG

Zagreber Kanoniker Adolfo Veber Tkalčević (1825—1889) war Erzähler Reissenschriftsteller, aber als Wortkünstler stand er nie ab von der Regeln der katholischen Moraltheologie. So z. B. in der literarischen Abhandlung (Essay) *Der Geschmack* (1882) verlangt er vor der: Kunst die »feinfühligste Idealisierung« des Gegenstandes, wobei er dem Dichter Petar Preradović sehr verübelt, dass er sich mit dem Spiritismus be-

fasst, aber an seinem Lebensende zeigte er sich anders mit der Erzählung *Die Weihnachtsglocke* (1886), wo er bekennt: »Der Goot rettet die Menchen, die demütig an ihn glauben.«

So, wie es auch sei, verfasste Tkalčević einige hervorragende Erzählungen (aus dem Leben in Bakar) und Reiseerzählungen. Er bleibt im Gedächtnis auch wie ein Schriftsteller, der in die kroatische Literatur die Motive der Königlichen Markts im alten Zagreb (sogar 40 Jahren vor Miroslav Krleža) eingeführt hat.